

Masarykova ulice v Liberci

Posouzení návrhu obnovy lipové aleje
z hlediska kvality veřejného prostoru.

Objednatel: Statutární město Liberec
Odbor správy veřejného majetku
Nám. Dr. E. Beneše 1
460 59 Liberec 1

č. obj. 4500062406 / 7. 5. 2013

Zpracovatel: Ing. arch. Jitka Brychtová
autorizovaná architektka ČKA, č.r. 02 446
Věšínova 16
100 00 Praha 10

Datum: 06 / 2013

Statutární město Liberec
Doruceno: 07.06.2013
CJ MML 086394/13
listy: 1 přílohy: 3

mmlbes4d7e5b9e

Masarykova ulice v Liberci

Posouzení návrhu obnovy lipové aleje z hlediska kvality veřejného prostoru.

1/ Zadání.

Posouzení návrhu obnovy lipové aleje v Masarykově ulici v Liberci z hlediska kvality veřejného prostoru bylo objednáno Magistrátem města Liberec dne 7. 5. 2013.

2/ Podklady

Pro zpracování posouzení byly použity tyto podklady:

- Návrh obnovy lipové aleje na tř. Masarykova, Liberec, technická zpráva, firma JENA, Ing. Věra Filipová, 12/2012
- Návrh obnovy lipové aleje na tř. Masarykova, Liberec, výkresová část, stav, návrh, M 1 : 400, firma JENA, Ing. Věra Filipová, 12/2012
- územní plán města Liberec
- historické mapy – indikační skica, kopie stabilního katastru, historické mapy
- staré fotografie
- Liberec, Jaroslav Zeman, nakl. KNIHY 555, r. 2011
- vlastní průzkum místa a fotodokumentace
- turistické mapy

3/ Širší vztahy, Masarykova ulice v kontextu města

Masarykova ulice je součástí hlavní městské osy Liberce, která směřuje od nádraží přes historické centrum města k městskému parku Lidové sady při úpatí Jizerských hor. V západní části ulice navazuje na kompaktní městskou strukturu historického jádra, ulici 5. května, která ústí do náměstí Dr. E. Beneše. Ve východní části Masarykova ulice ústí do parkově upraveného prostoru Lidových sadů a předprostoru zoologické zahrady. Osa prochází středem historického jádra města s významnými objekty a dominantami města. Význam této městské osy potvrzuje také trasa tramvaje z r. 1897 i často se měnící názvy, které dobře dokumentují historii města – Belvederestrasse, Kaiser-Josef-Strasse, Císaře Josefa, Siebenhauser Strasse, Sedmidomky, Bayer Strasse, Šamánkova, Leninova a nakonec od 1. 4. 1991 Masarykova.

Důležitou součástí uličního prostoru je alej, původně dokonce vysazena ve čtyřech řadách. Vlivem rozvoje dopravy a infrastruktury města došlo ve druhé polovině 20. stol. ke zhoršení podmínek pro růst aleje, které se projevily zhoršeným zdravotním stavem dřevin. Od 70. let min. století probíhalo postupné kácení těchto dožívajících dřevin až do současného početního stavu. V roce 1990-1993 došlo k celkové rekonstrukci tramvajové trati včetně inženýrských sítí Masarykově ulici. V souvislosti se stavební činností došlo při rekonstrukci k značnému poškození dřevin. Tato poškození značně snížila fyziologickou a biomechanickou vitalitu stromů. V současnosti je vzhledem k vážnému narušení jak statickému, tak zdravotnímu stavu většiny stromů doporučena celková obnova aleje (*podrobný popis řady odborných posouzení v delším časovém úseku je přehledně uveden v projektu firmy JENA, v rámci popisu stávajícího stavu*).

V současnosti je celé posuzované území součástí MPZ Liberec.

V roce 1996 byla alej lip v Masarykově ulici prohlášena VKP.

Masarykova ulice náleží svým postavením v rámci urbanistické struktury města, svými prostorovými parametry, uspořádáním a objekty, které ji obklopují, k reprezentativním veřejným prostorům města Liberce.

4/ Kulturně historické charakteristiky

Počátky města jsou doloženy v písemných pramenech k roku 1352. Do pravidelného obdélného náměstí ústilo 6 cest, jedna z nich (dnešní ulice 5. května a současná Masarykova ulice) pokračovala směrem k úpatí Jizerských hor a dále do hor. Základní středověká urbanistická struktura zůstávala dlouho zachována. Na základě návrhu Camilla Sitte probíhá přestavba a také rozšíření města SV směrem ke křížení dvou významných ulic, v současnosti Vítězné a Masarykovy. V místě křížení těchto dvou ulic, v rovinatějším terénu jsou na přelomu 19. a 20. stol. situovány významné městské budovy – muzeum, budova Obchodní a živnostenské komory a později budova lázní, založená v blízkosti drobného potoka. Budovy jsou postaveny ve stylu doznívajícího historismu s projevy nastupující secese. Na přelomu 19. a 20. stol. vznikají také nové čtvrti na principech zahradního města. Vilová čtvrť v prostoru Masarykovy ulice navázala na reprezentativní, historizující vilovou zástavbu „Sedmidomků“, situovaných podél Masarykovy ulice. V roce 1946 byl v proluce v sousedství dominantních objektů doplněn architektonicky hodnotný vstupní objekt na výstaviště.

V současnosti probíhá revitalizace městských lázní na galerijní objekt, v sousedství monumentální stávající budovy byla doplněna novostavba depozitáře. Připravuje se obnova architektonicky hodnotné vstupní části býv. výstaviště, odstranění nevyužívaných a nevhodných objektů v sousedství a dostavba nového pavilonu. Pokračuje tak obnova a dotváření hodnotného městského prostoru.

Významnou součástí reprezentativního veřejného prostoru je alej, vysazená okolo roku 1890 (kácení a obnova 1880 a 1885), původně jako čtyřřadá. Vnější řady byly vysázeny z lip, vnitřní z javorů. *(podrobně viz technická zpráva fi JENA).*

Centrum města a zástavba podél Masarykovy ulice byly v roce 1992 prohlášeny MPZ. Ke kulturním památkám náleží budova Severočeského muzea, Masarykova ulice čp. 437, č.r. 19521 / 5 – 3580, zapsána 3. 5. 1958, Městský dům – býv. Obchodní a živnostenská komora, Masarykova ulice 699, č.r. 43948 / 5 – 5232, zapsána 3. 5. 1958

5/ Přírodní hodnoty

Lipová alej je součástí velkoryse založeného městského prostoru. Představuje významnou přírodní složku v jinak „kamenném“ prostředí města. Významně se podílí na utváření vyváženého městského prostředí, navazuje na bohaté zahrady okolních městských vil a vytváří propojení mezi kompaktním středověkým jádrem města, zahradami městských vil a parkově upravenými plochami, které přecházejí v krajinu přírodní. Spojitost korun stromů je přerušena v místě křížení Masarykovy ulice a ulice Vítězné a také mezerami po již odstraněných poškozených stromech. Alej není biokoridorem. V roce 1996 byla alej lip v Masarykově ulici prohlášena VKP.

Podmínky pro založení aleje na konci 19. stol. byly velmi odlišné od současných, kdy postupně do původně klidného veřejného prostoru vstupuje

obrovské množství technických prvků a s tím souvisejících zásahů a vlivů. Stromy se tak většinou zejména v uličním prostoru nedožívají takového věku a nemají pro svůj růst takové podmínky, jaké by měli například ve volné, nezastavěné krajině. Je třeba počítat s obměnou. V urbanizovaném prostředí se dožívají vyššího věku většinou spíše solitérní stromy, které se vyskytují např. v parcích, více chráněných prostorech. *(současný zdravotní stav stromů - viz shrnutí v technické zprávě firmy JENA).*

6/ Prostorové charakteristiky

Masarykova ulice byla založena v trase původní staré cesty, která směřovala k historickému jádra města s dominantními stavbami (objekt radnice v průhledu ulicí 5. května), směrem SV pak k úpatí Jizerských hor a přes Rudolfovo, Bedřichov na Novou Louku, Kristiánov. Prostorově je orientována na mohutnou Černou horu (viz indikační skici z 1. pol. 19. stol.).

Průhled Masarykovou ulicí je pohledově uzavřen jak na svém SV tak JZ konci pro Liberec charakteristickým horizontem. SV směrem je průhled přímou ulicí vymezen západním okrajem Jizerských hor, při pohledu směrem JZ se v průhledu objevuje část Ještědského hřbetu (Tetřeví sedlo).

V rámci urbanistické struktury města je Masarykova ulice součástí hlavní městské osy ve směru JZ – SV. V západní části prostor ulice navazuje na kompaktní historickou zástavbu, podstatně užší uliční prostory, od budovy střední průmyslové školy ulice klesá východním směrem k nejnižšímu místu (dříve tudy protékal drobný potok, v současnosti zatrubněný). Prostor ulice je výrazně širší. V tomto úseku jsou podél ulice situovány architektonicky a urbanisticky významné objekty, které svými předprostory dále rozšiřují prostor ulice. Alej lip je v tomto úseku značně nepravidelná, jsou zde větší proluky, které vznikly postupným odstraňováním poškozených stromů, místy jsou dosazeny nové menší stromy. Stromy mají vzhledem k postupnému odvětvování dlouhé kmeny s nepravidelnými úzkými a do výšky protáhlými korunami. Za Vítěznou ulicí podél městských vil jsou stromy v pravidelnějším sponu, i když vzhled stromů je obdobný jako v předešlé části. V blízkosti zoologické zahrady zůstalo spíše torzo dřívější aleje.

V dálkových pohledech působí alej spojitě, z blízka, při pohybu ulicí je zjevná nepravidelnost. V parteru ulice jsou z pohledu chodce patrné úzké vysoké kmeny, koruny jsou vysoko nasazené, nepravidelné, úzké, vysoké. V dálkových pohledech stromy, vzhledem ke své výšce a hustotě výsadby, zakrývají historické domy. Vytváří prostorově svůj vlastní poměrně úzký koridor bez součinnosti s okolní hodnotnou zástavbou.

Prostor ulice je významně ovlivněn řadou technických prvků, ať nadzemních nebo podzemních vedení, které limitují využití a utváření prostoru.

Promenádní uliční prostor včetně aleje byl založen na vnímání prostoru významné ulice jako celku. Hodnota a význam promenádní třídy spočívá v celkovém uspořádání a působení daného prostoru.

7/ Estetické hodnoty

Masarykova ulice byla od počátku plánována jako promenáda, její význam byl podpořen a dotvářen vysazenými stromořadími i jejím vyústěním do městského parku (Lidových sadů) v severovýchodní části města. Její hodnota spočívá v působení veřejného prostoru jako celku - od prostorových vazeb, dálkových

průhledů, velkorysých prostorových parametrů (celková šíře, délka a přímota ulice, volnější rozmístění objektů), významných dominantních objektů, objektů architektonicky a urbanisticky cenných se zahradami, včetně spolupůsobící výrazné a spojující aleje až po detaily parteru. Harmonický celek dotváří bohatě členěná průčelí historických objektů s řadou zajímavých detailů. Charakter prostoru dotváří i zachovaná, ale ne příliš udržovaná litinová oplocení. Mobiliář má různorodý charakter, částečně je poškozený (lavičky). Prostor je narušen a limitován řadou technických vedení, které významně omezují právě stromy a jejich koruny.

8/ Vliv obnovy aleje na hodnoty Masarykovy ulice.

8a/ Vliv na kulturně historické hodnoty

Masarykova ulice byla od počátku koncipována jako významná městská promenáda, jejíž význam podpořila i výsadba aleje. Hodnota prostoru je založena na spolupůsobení všech prvků. Pokud má zůstat alej jako významný spolupůsobící kompoziční prvek v daném prostoru, je třeba zajistit kompletní obnovu, kdy jednotlivé stromy mají obdobnou výšku, korunu, podmínky pro růst. Mohou tak vytvořit jednotně, klidně a výrazně působící celek. V rámci návrhu obnovy jsou vybrány vhodnější kultivary, celkově nižší, lépe odolávající náročnému městskému prostředí. Uspořádání a výsadba jsou přizpůsobeny současným podmínkám, které jsou odlišné od užívání prostoru na přelomu 19. a 20. stol.. Charakter městské promenády, významnost daného prostoru, to co je pro Masarykovu ulici od počátku podstatné, však zůstane zachováno a naopak bude obnoveno spolupůsobení všech prvků, působení prostoru jako celku.

8b/ Vliv na přírodní hodnoty

Stromy jsou v městském prostředí vystaveny extrémním podmínkám. Nemají většinou pro svůj růst a dlouhověkost takové podmínky, jako stromy ve volné krajině. Zvláště uliční stromořadí v agresivním prostředí velmi trpí. Na základě zpracovaných posouzení je zřejmé, že i v tomto případě je většina stromů narušena, poškozena.

Alej nevytváří spojitý přírodní koridor, je přerušena křížovatkou hlavních ulic a také řadou proluk po již vykácených stromech. Alej v daném místě podporuje především charakter ulice, její směřování, významnost, prostorové členění, vazbu k městskému parku.

I po odstranění stromů zůstanou zachovány bohaté zahrady z obou stran ulice, které se budou v začátku po výsadbě nových stromů v rámci uličního prostoru uplatňovat. Nové stromy (výšky cca 4,5 – 5m) budou vysazeny ve dvou etapách, vybrané kultivary jsou vhodnější do daného prostředí. Vzhledem ke své velikosti budou už od samého počátku součástí přírodních hodnot v rámci prostoru ulice, budou podporovat promenádní charakter ulice.

8c/ Vliv na prostorové charakteristiky

Zřejmě ve vnímání obyvatel nejdůležitější charakteristika. Předpokládané prostorové a pohledové změny:

- Vzhledem k tomu, že v současnosti vytváří alej tam, kde nejsou proluky, svůj vlastní užší koridor, bude po vykácení prostor ulice výrazně širší, vymezen domy podél ulice. Při kompletní obnově aleje budou ve dvou etapách vysazeny nové stromy, které budou mít výšku kmene cca 2,5m a tomu odpovídající korunu cca 2m, celkově budou stromy 4,5 – 5m vysoké, tedy

pohledově se v prostoru ulice budou uplatňovat už od samého počátku, stromy budou vyšší než je přízemní část okolních objektů městských vil. Od počátku, vzhledem ke své velikosti, i když nebudou ještě vytvářet spojitě řady, budou rytmizovat prostor ulice, udávat směr i význam ulice.

- Pohledově výraznější a spojitě řady budou stromy vytvářet cca již od 5. – 6. roku po výsadbě.
- Plné koruny a spojitý charakter aleje budou mít již v 10. roce po výsadbě, tedy poměrně v krátkém časovém horizontu.

Je třeba říci, že zvolený kultivar lípy srdčité je méně vzrůstný, koruna bude založena níže (viz *návrh JENA*) a bude v prostoru ulice působit příznivěji než dlouhé a holé kmeny stávajících stromů.

Celkově je možné k prostorovým změnám uvést následující:

Po odstranění stávajících stromů, které vytvářely svůj vlastní užší koridor a v podstatě skrývaly fasády domů, se znovu uplatní šíře promenádní ulice, tak jak byla původně založena. Otevřou se dálkové průhledy ulic, západním směrem se ve větší míře otevře průhled na Ještědský hřbet (přibližně Tetřeví sedlo), východním směrem pak na vrchy Jizerských hor.

V západní části bude v nejvyšším bodě ulice výrazněji vystupovat dominantní objekt střední průmyslové školy. Odkryjí se honosná, bohatě členěná průčelí domů, často se schodišti, která byla takto navrhována právě pro pohledy z uličního prostoru. Celkově se více uplatní rozmanitost prostoru – dominantní objekty, bohatě a plasticky členěná průčelí domů, zahrady. Prostor ulice zcela jistě nebude fádni, stromy a keře v zahradách, které mnohdy přerůstají do prostoru ulice a prostoru aleje, dočasně nahradí působení vzrostlé aleje. Důležité jsou předprostory významných objektů, které rozšiřují prostor ulice, nabízejí možnost „odbočení“, podporují atraktivnost veřejného prostoru.

V prostoru ulice se výrazněji pohledově projeví veškeré technické nadzemní prvky. Více budou také vnímány i jednotlivé detaily jako například zachovaná litinová oplocení, vjezdové brány. Více se pohledově projeví objekty, které nejsou dobře udržované, včetně neudržovaného oplocení.

Bude vnímán městský mobiliář a řada drobných detailů, které bude třeba v budoucnosti také obnovovat – lavičky, odpadní koše, oplocení, technické prvky, pilířky, atp. Projeví se dílčí řešení prostoru – např. umístění tramvajové zastávky před nástupním schodištěm k muzeu, která ho pohledově cloní, pohledově zakryté hodnotné průčelí býv. objektu OŽK, kontejnery na odpadky v uličním prostoru (např. před OŽK), nevhodné reklamy např. na střeše zastávky, atp.

8d/ Vliv na estetické hodnoty

Nově vysazené stromy hned od počátku, vzhledem ke své velikosti, budou vnímány jako součást uličního prostoru, od 4. - 5. roku už celkem výrazně. Vzhledem k nižší koruně i větší odolnosti stromů lze předpokládat, že se stanou celkem rychle plnohodnotnou součástí významného prostoru a že se právě lépe „zapojí“ do daného prostoru. Zpočátku po výsadbě se více pohledově uplatní architektonicky hodnotné stavby, které jsou v současnosti více skryty, uplatní se velkorysé měřítko prostoru. Pohledové odkrytí staveb možná povede i k obnově některých zanedbaných objektů, lepšímu pohledovému propojení krásných staveb s prostorem ulice, k obnově a vhodné údržbě řady detailů – např. litinového oplocení a odstranění nevhodných technických detailů – např. nevhodně umístěných a provedených elektropilířků, atp.

Postupná obnova celého prostoru povede k obnově celkového vzhledu a charakteru.

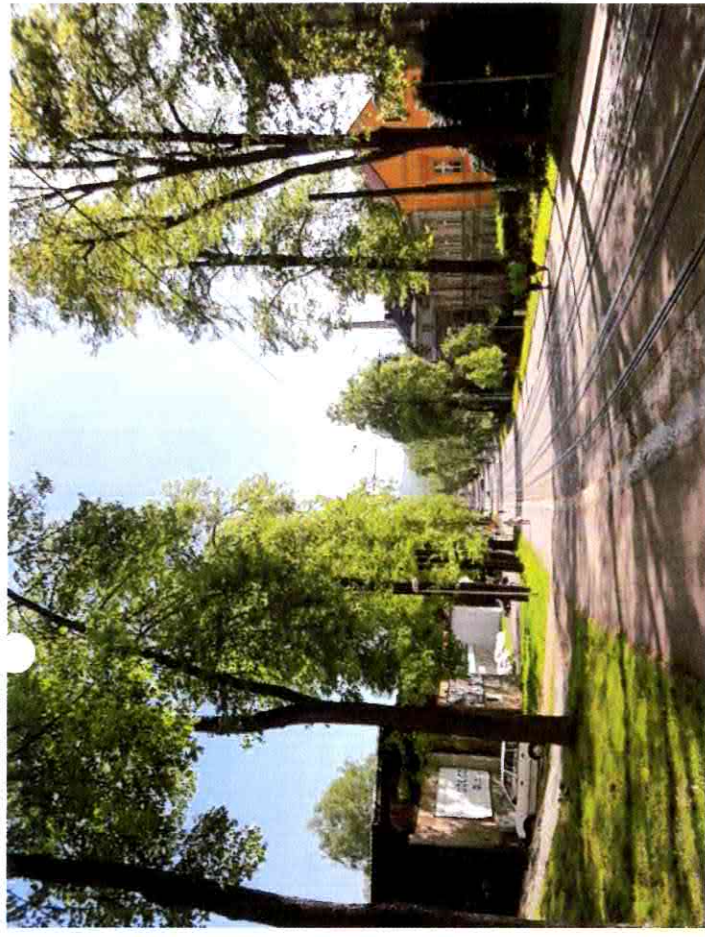
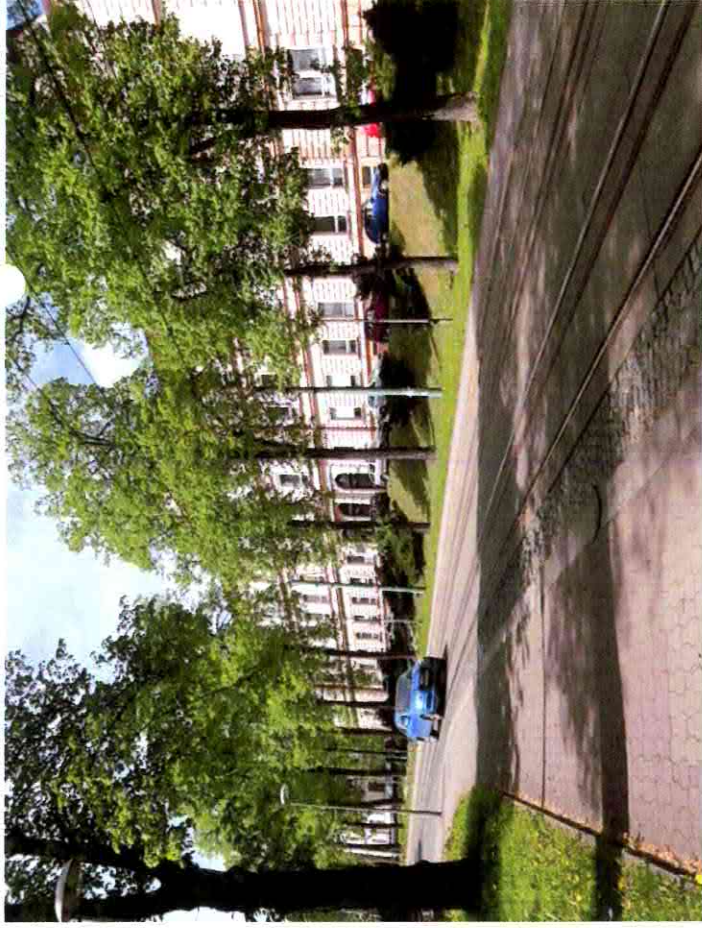
9. Závěr

Alej nelze vydělit z kontextu celé ulice, posuzovat ji zvlášť. Od počátku byl tento velkorysý prostor plánován a zakládán komplexně. Kvalita a jedinečnost této promenádní třídy spočívá ve spolupůsobení všech prvků a složek daného prostoru. Alej bude působit uceleně a jednotně, pokud bude složena ze stromů obdobného růstu, kvality a obdobné výšky, vytvoří řady stromů, které nebudou působit roztržitě.

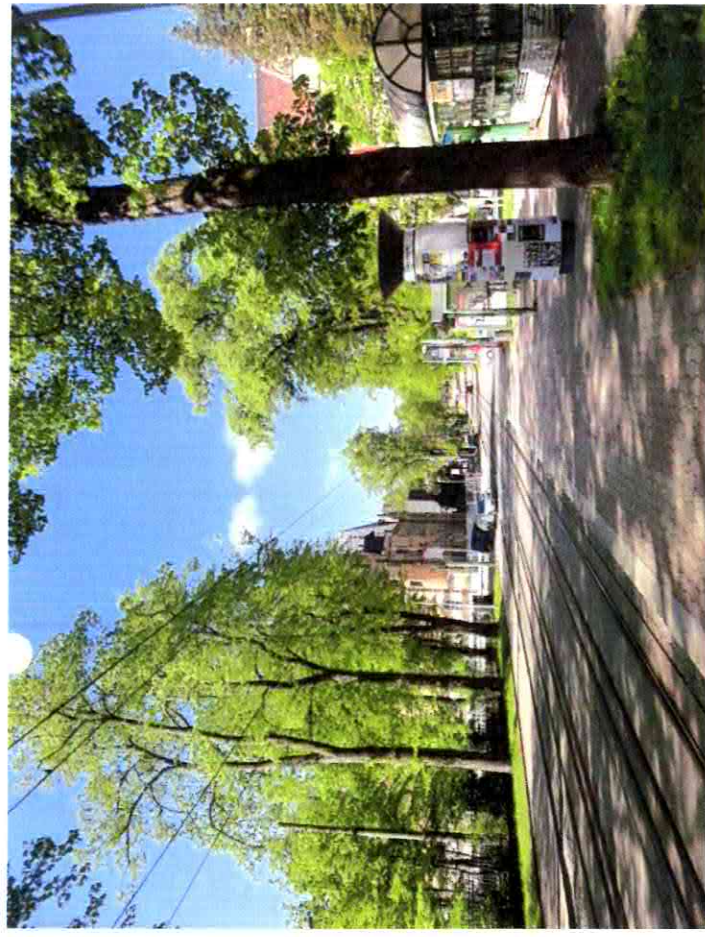
Obnova aleje je částí celkové obnovy či dotváření hodnotného veřejného prostoru. Jeho součástí je regenerace městských lázní na galerii včetně úpravy parteru, obnova architektonicky zajímavého vstupního objektu býv. veletrhů včetně plánované dostavby. Důležitá je úprava parteru v okolí těchto budov ve vazbě k ulici.

Na obnovu aleje by měla navázat celková obnova městského mobiliáře, použití kvalitních prvků, častěji rozmístěné.

Prostor Masarykovy ulice je kvalitně založen, je třeba o něj pečovat, kvalitně jej dotvářet, řešit jej komplexně.

1. Prostor před SPŠ, západní část Masarykovy ulice
2. Průhled Masarykovou ulicí SV směrem k JH, nepravidelné rozestupy stromů, vysoké, holé kmeny.
3. Nevhodně upravený prostor v místě křižovatky před jednou z významných budov - býv. budovou OŽK

1. Křižovatka Masarykovy a Vítězné ulice, významné veřejné budovy včetně jejich předprostorů
2. pohled ulicí západním směrem k centru
3. průhled ulicí SV směrem, tramvajová zastávka před schodištěm k muzeu

1. Východní část ulice - z blízkého pohledu historizující průčelí městských vil
2. hodnotná a obnovená průčelí objektů, holé, vytáhlé kmeny stromů s nepravidelnou korunou
3. průhledy na domy a jejich průčelí, nepravidelné rozestupy stromů

1. Průhled ulicí SV směrem, na horizontu Jizerské hory
2. budovy skryty za stromy, stromy vymezují prostorově užší koridor
3. vhodné, úsporné uspořádání pojížděné plochy, které umožňuje založení širokých chodníků a travnatých pásů se stromy

1. Detaily - litinové oplocení, zachováno v téměř celé délce ulice
2. městský mobiliář, vhodná budoucí obnova, možnost četnějšího umístění
3. neudržované oplocení